

Joan Valls

14-16 anys. Problemàtica escolar i inserció social.

1. Els joves de 14 a 16 anys en situació de risc.

És un fet reconegut per gairebé tothom: hi ha un ampli col.lectiu d'adolescents i joves que es troben en una situació d'allunyament de les condicions generals d'inserció social que per dret els corresponen. En aquests moments el fet s'ha polaritzat en la franja d'edat dels 14 als 16 anys.

De l'afirmació anterior es poden desprendre dos eixos de reflexió: d'una banda són joves que estan en edat de formació no obligatòria alhora que no poden treballar encara; de l'altra, es fa un plantejament bàsicament escolar del tema: parlem de fracàs escolar i d'absentisme, fa més por parlar de desescolarització.

Seguint el fil d'això que hem apuntat podem plantejar-nos dues qüestions més. En primer lloc ens trobem amb el fet que l'absentisme i/o desescolarització s'estan donant ja en edats anteriors (12 i 13 anys), i això malgrat els esforços d'educadors i administració i malgrat que l'ensenyament és obligatori. És encertat pensar que aquests nens i nenes en situació de risc, absentistes i desescolaritzats, en arribar als 14/16 anys entraran en la xarxa educativa normalitzada per tornar-se a escolaritzar?

En segon lloc, tampoc no sembla gaire legítim plantejar-ho només com un problema de fracàs escolar. Ens trobem també davant un problema social de desigualtat (en diguem com en diguem), de dualització de les nostres societats, de crisi en la pràctica de les polítiques de benestar, malgrat els discursos... Seria un tema molt llarg!

Podem anar més enllà, tot i acceptant que no es tracta d'un problema merament escolar. Per què hem d'esperar que els nois i noies arribin als 12, 13 o 14 anys, quan els joves ja han avorrit el món escolar, per poder actuar? Tan difícil és actuar abans? Costa tant preveure quins itineraris van portant els joves cap al fracàs o l'abandonament?

Podem també preguntar-nos: la LOGSE aporta elements suficients i adequats per atendre els joves que ara van a institucions educatives com les aules-taller o els pre-tallers? Això tot i considerant les noves aportacions que són les adaptacions curriculars i l'educació tècnico-professional. Alguns dels joves dels quals parlem necessiten certs suports pedagògics, personals, tècnics més específics per aconseguir els objectius generals que són comuns a tots. Alguns ho necessiten de forma temporal, altres permanentment. Això comporta: ratios d'alumnes més reduïdes, objectius més adaptats, metodologies més professionalitzadores, certa composició dels grups, etc.

També és molt important fer notar en aquest moment que tot i que parlem de joves de 14 a 16 anys en situació de risc, aquests no formen ni molt menys un col.lectiu homogeni ni pel que fa als seus processos i necessitats ni pel que fa a les respostes educatives que demanen.

2. Factors de socialització

S'ha universalitzat un nivell d'ensenyament però també s'ha fet elitista en part

El fet de considerar que no es tracta d'una problemàtica exclusivament escolar ens porta a plantejar-nos quins són els factors d'inserció o socialització. Podem parlar de quatre grans factors d'integració.

A. La família. És la que hauria de jugar un gran paper, però paradoxalment es converteix molts cops en la principal causa de dificultats. Darrera de quants conflictes no hi ha un trencament familiar?

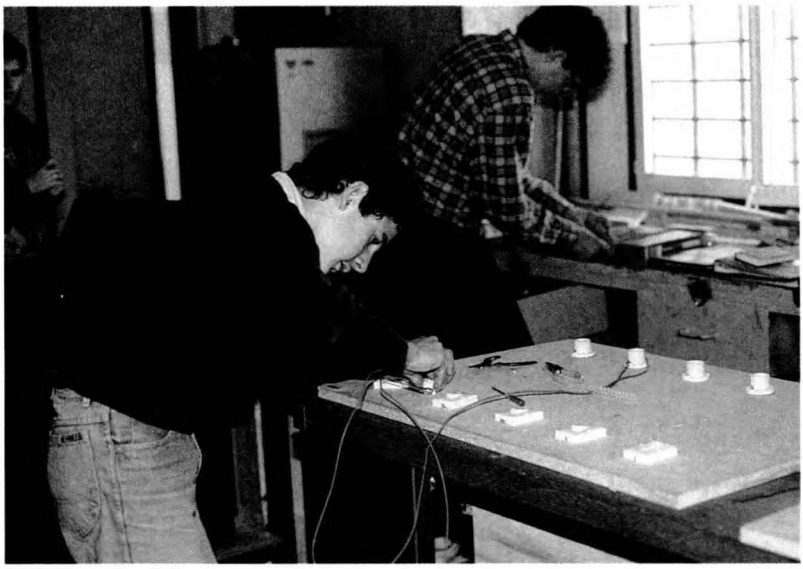
B. L'escola, que està en un moment de canvi, de Reformes comprensives. Hi ha en l'actualitat un fet que sembla insalvable. S'ha universalitzat un nivell d'ensenyament però també s'ha fet elitista en part: per al treball ens caldran màsters o postgraus? Això implica que necessàriament molta gent quedi fora: els graduats actuals. I si l'escola no parteix de la situació de **desigualtat** i només ho veu com a **diversitat** converteix injustament el problema social en individual. És l'escola qui ho pot solucionar?

C. El treball. I el revers d'aquest moneda: la precarietat i l'atur. Els nois i noies no poden entrar en les xarxes de lleure i cultura, i fàcilment veuen irrealitzables les seves aspiracions.

D. L'entorn social. El context d'habitatges, recursos i dinàmiques ens determina molts. Recordem que el carrer és un dels elements més importants de socialització especialment per a aquests nois i noies.

Normalment aquests factors estan interrelacionats. Qui té una família estable accedeix a una escola millor, té més perspectives de feina i viu en un entorn més humanitzador. I a l'inrevés, les persones amb més problemes, també els joves amb més risc, troben els camins de socialització més barrats: fàcilment la família és més desestructurada, les escoles són pitjors, tenen menys possibilitats de feina o la que troben és més precària o submergida, i viuen en un barri més degradat.

Avui el procés d'integració és complex per a tots. Centrar-ho només en l'aspecte escolar no és ni just ni adient. És més: això comporta una culpabilització dels nois i noies: ells són els fracassats (fracàs a l'escola, a la família, al mercat laboral, corrupció...) ens costa parlar des de la perspectiva d'un fracàs social: els fracassats no serien els nois i noies -potser les víctimes?- sinó tot el model social que no pot oferir a tothom la

Aula-Taller Cruïlla.
Electricitat

possibilitat d'una integració i inserció reals a les quals, en teoria i en afirmacions de principis, tots tenim dret. Potser hauria estat més correcte parlar de *problemàtica social i inserció escolar.* O de dues problemàtiques. Per donar resposta a aquest situació han sorgit iniciatives per part de diversos agents socials i administracions que han posat en marxa uns programes amb la intenció de pal·liar aquestes mancances i recu-perar aquests nois i noies a partir d'un plantejament més global de la seva situació, tenint en compte els quatre factors de socialització.

Davant de conflictes socials: falta d'hàbits, trencaments familiars, baixa autoestima, dèficits culturals, desescolarització, refús a l'escola, etc., ofereixen als joves de 14 a 16 anys, i d'altres que han deixat l'escola (a la qual certament, no pensen tornar), unes **plataformes educatives** especialitzades on treballen tots els àmbits i on s'intenta una inserció social positiva: aules-taller, pre-tallers, centres oberts...

Institucions educatives que en aquests moments estan donant respostes vàlides passarien d'una situació d'alegalitat actual a una d'il·legalitat

3. Per què es planteja aquest tema ara?

La reforma educativa estableix l'escolaritat obligatòria fins als 16 anys. Amb la seva aplicació la xarxa paral.lela d'iniciatives de formació pre-ocupacional deixarà d'existir, perquè els joves podran quedar inclosos dins l'ensenyament obligatori. Aquestes institucions educatives que en aquests moments estan donant respostes vàlides passarien d'una situació d'alegalitat actual a una d'il·legalitat, fet que els dificultaria la continuïtat, potser per la impossibilitat d'accés a subvencions.

El sistema educatiu ordinari, tot i que pot i ha de fer molt més, no resoldrà el procés de molts joves

Es planteja, però, una situació més preocupant encara: fins a quin punt l'ensenyament obligatori podrà solucionar el problema de l'absentisme escolar d'aquest grup de joves, principal destinatari d'aquestes plataformes educatives. Molts dels qui en aquests moments ens movem en els àmbits d'aquesta franja d'edat en situació de risc tenim el convenciment que el sistema educatiu ordinari, tot i que **pot i ha de fer** molt més, no resoldrà els procés de molts joves, si més no en un període de temps de transició.
Deixarem tot un col.lectiu de joves en situació de risc sense una resposta, que en aquests moments és adequada a ells? Els oferirem l'alternativa d'uns principis generals, vàlids, però que en la seva vida no tindran cap concreció? Per a molts és la darrera oportunitat d'inserció. Donem-los-la.

4. Propostes

A partir de la constatació que el col.lectiu de joves dels 14 als 16 anys és heterogeni, i valorant les noves perspectives que ofereix la LOGSE, crec que es poden plantejar o avançar diverses propostes.

A. Crear respostes dins el sistema educatiu ordinari, noves i eficaces. Sembla que si la reforma s'aplica correctament pot absorbir una part significativa dels joves avui atesos en recursos com les aules-taller o els pre-tallers.

B. Assumir les respostes que en aquests moments ja s'estan donant, potser com a centres col.laboradors de l'ESO, potser com a aules desplaçades, etc. Per què el sistema educatiu no es planteja d'avalar, acreditar, integrar, assumir les institucions que en aquest moment estan donant una resposta adient? Un altre ampli grup de nois i noies hi trobarien un camí.

C. Hi ha encara un grup de nois i noies que queden fora d'aquest procés: els que estan en relació amb Justícia Juvenil fruit d'una història delictiva. Es planteja per a aquests nois i noies tota una xarxa de recursos i centres, tot i que no sempre s'apliquen educativament. Però ens podríem preguntar si cal esperar la realització d'activitats delictives per donar resposta a nois i noies que altrament no entren en sistemes educatius. No seria més lògic intervenir en funció dels processos i històries personals i socials i no tant en funció d'uns fets tan extrems i aleatoris com la realització o la descoberta per part de l'estat d'actes delictius?

D. Sembla clar, doncs, que fa falta un **sistema intermig** entre el sistema educatiu normalitzat i el sistema penal.

Penso que els sistema educatiu és l'instrument normalitzador fonamental i referent obligat de totes les actuacions educatives. Però molts tenim el convenciment que no pot contenir la totalitat de la problemàtica social dels adolescents i joves en situació de risc.

D'aquí surt la necessitat de programes especials basats en estructures més properes, d'una xarxa especialitzada (pre-tallers, aules-taller) que donin resposta a tots, o a la majoria, dels que no poden entrar en el sistema normalitzat amb condicions, que tinguin les garanties màximes en el tema de derivacions (Serveis Socials), que puguin gaudir d'estabilitat, que estiguin connectades amb tots els agents necessaris (xarxa social...) Tot això amb una finalitat preventiva, socialitzadora, professionalitzadora, i que consideri una de les fites bàsiques el retornar al sistema educatiu ordinari tots els nois i noies possibles.

Dur endavant aquest procés implica la col.laboració entre els poders públics diversos i la iniciativa social (d'on han sorgit moltes d'aquestes estructures educatives).

Penso que és possible dissenyar projectes coordinats entre els sistemes educatius generals, els especialitzats i els serveis socials que donin respostes positives als joves de 14 a 16 anys en situació de risc.

Seria bo que per principis generals i vàlids com els de la LOGSE no sacrifiquéssim unes generacions de joves: els de 14 a 16 anys en situació de risc. Si no fos així, més que de molts fracassos personals hauríem de parlar d'una fracàs social greu: una societat que no ofereix a tothom la possibilitat d'inserció mínima.■

Joan Valls.
Educador